

Sprievodca zmenami vo vzdelávacích oblastiach
vzdelávacia oblasť Jazyk a komunikácia
podoblasť vyučovania prvého jazyka
RÓMSKY JAZYK A LITERATÚRA

Autorky: Ingrid Lukáčová, Gabriela Radičová

1. Aké zmeny prinášajú nové vzdelávacie štandardy?

Nové vzdelávacie štandardy vyučovacieho predmetu *Rómsky jazyk a literatúra* (ďalej RJJ) majú špecifické postavenie v základnom vzdelávaní. Sú vypracované v súlade so štruktúrou vzdelávacích štandardov vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a literatúra v rámci vzdelávacej oblasti *jazyk a komunikácia* - podoblasť vyučovania prvého jazyka, čo umožňuje pri plánovaní si učiva z rómskeho jazyka a literatúry paralelne si pripravovať učivo aj zo slovenského jazyka a literatúry. Takýmto spôsobom sa oba vyučovacie predmety vzájomne prepájajú a dopĺňajú.

V prvom vzdelávacom cykle je primárnym cieľom rómčiny ako materinského jazyka upevňovať a rozvíjať komunikačné zručnosti zo slovenčiny. Pomôže to zvýšiť školskú úspešnosť žiakov z rómskej komunity, pre ktorých je rómčina materinským jazykom, a tiež zlepšiť sociálnu klímu medzi žiakmi v triede a škole. V druhom a treťom vzdelávacom cykle prostredníctvom rôznych príbehov, textov a rozprávok všetci žiaci v triede spoznávajú rómčinu, rôzne jazykové variety rómčiny, získavajú základné informácie o histórii Rómov, rómskej kultúre a tradíciách.

Oproti doterajším vzdelávacím štandardom z rómskeho jazyka a literatúry majú prehľadnejšiu štruktúru a nie sú v tabuľkovom formáte. Ponúkajú učiteľkám a učiteľom didaktickú pomoc pri plánovaní vyučovania rómskeho jazyka a literatúry. Učivo nie je viazané na ročníky, ale na

vzdelávacie cykly. Nové vzdelávacie štandardy umožňujú naplánovať si učivo tak, aby zodpovedalo aktuálnym potrebám a požiadavkám žiakov a žiačok. Výkonový štandard je vypracovaný **s postupnou gradáciou komponentov**, a to v **komunikačnej interakcii, hovorenej produkcii, písanej produkcii, vecnej recepcii a v zážitkovej recepcii.** Výkonový a obsahový štandard zohľadňuje **prierezové gramotnosti.** Cielenejšie rozvíja čitateľskú a vizuálnu gramotnosť, digitálnu gramotnosť, finančnú gramotnosť, občiansku gramotnosť (občiansku, mediálnu, interkultúrnú), environmentálnu gramotnosť, sociálnu a emocionálnu gramotnosť.

V nových vzdelávacích štandardoch vyučovacieho predmetu *Rómsky jazyk a literatúra* sa posilnil **komunikačný, činnostný a zážitkový charakter.** Znamená to, že sa väčšia pozornosť venuje rozvíjaniu praktických komunikačných spôsobilostí žiaka, procesu tvorenia a porozumenia textu, podporovaniu vlastného objavovania jazykových javov v rôznych kontextoch, prežívaniu umeleckého textu a formovaniu žiaka ako čitateľa a pisateľa. Zámerom je pomocou všetkých dostupných prostriedkov utvárať čitateľské a pisateľské návyky žiaka a formovať ho ako čitateľa a pisateľa.

Dôležité je aj rozvíjanie schopnosti rozlišovať medzi faktami a domnienkami, formulovať vlastný názor a podopierať ho argumentmi. Dôraz sa kladie na postupné využívanie čoraz širšieho spektra mimoučebnicových textov a multimedialných komunikátov so zámerom vyhľadávať, triediť a kriticky hodnotiť informácie a informačné zdroje. S tým súvisí rozvíjanie argumentačných zručností a schopnosti riešiť problémy. Zároveň je úlohou všetkých vzdelávacích cyklov rozvíjať emočnú sebareguláciu žiaka a efektívnu spoluprácu a komunikáciu v kolektíve.

V nových [vzdelávacích štandardoch](#) vyučovacieho predmetu *RJL* je v jednotlivých komponentoch **obsahový štandard úzko prepojený s výkonovým štandardom** a obsahuje tie fakty, pojmy a činnosti, ktoré sú na dosahovanie výkonových štandardov potrebné.

Napr., k výkonovému štandardu v komponente hovorená produkcia v 1. cykle *ústne reprodukovať prečítaný alebo počutý text a zhrnúť kľúčové informácie* možno priradiť tieto časti obsahového štandardu:

- výber témy hovoreného prejavu s pomocou učiteľa alebo samostatne,

- zhromažďovanie kľúčovej slovnej zásoby a kľúčových informácií na rozvíjanie témy,
- rozvíjanie témy podľa komunikačného zámeru: **informácia, rozprávanie, opis,**
- členenie textu, využitie obrázkovej alebo slovnej **osnovy**.

V nových vzdelávacích štandardoch sa zmenila proporcia výkonového a obsahového štandardu. **Výkonové štandardy** sú formulované **všeobecnejšie** a v **menšom počte** s cieľom zvýrazniť základné komunikačné spôsobilosti, ktoré má žiak na konci vzdelávacieho cyklu dosiahnuť. Nový **obsahový štandard** je **podrobnejší**, čo učiteľkám a učiteľom môže uľahčiť jeho rozpracovanie v učebných osnovách. **Fakty a pojmy** sa v obsahovom štandarde sú lnien vymenované, ale sú uvedené v spojení s **komunikačnou činnosťou** žiaka.

Napr. v starom obsahovom štandarde sú uvedené len pojmy – pozdravy, predstavenia sa a oslovenia. V novom obsahovom štandarde sú tieto pojmy spojené s komunikačnou činnosťou - rozlišovanie a správne používanie pozdravov, predstavenie sa, oslovenia.

Pozitívnu zmenou, ktorá zvyšuje prehľadnosť obsahového štandardu a zároveň zabezpečuje výber obsahu z relevantných obsahových celkov, je jeho členenie na **tematické celky**, ktoré sú totožné s tematickými celkami vzdelávacích štandardov vyučovacieho predmetu *Slovenský jazyk a literatúra* a tiež zohľadňujú obsahovú gradáciu učiva.

Nový vzdelávací štandard vyučovacieho predmetu *RJL* prináša aj **obsahovú aktualizáciu učiva**.

Intenzívnejšie sa zameriava na:

- rozvíjanie počúvania a čítania rómskych literárnych textov s porozumením,
- rozvíjanie schopností vhodne interpretovať obsah počúvaného a prečítaného textu,
- podporovanie precvičovania písania a osvojovania si základných pravidiel rómskeho jazyka,
- precvičovanie dialógov na rôzne komunikačné témy a na podporu vyjadrovania vlastných myšlienok žiačok a žiakov v dialógoch,
- rozvíjanie schopností hodnotiť vlastné pokroky v čítaní, písaní, počúvaní a hovorení.,
- rozvíjanie kritického myslenia, ktoré je nevyhnutné pri hľadaní a výbere zdrojov informácií a pri prezentovaní svojich názorov podloženými argumentmi,

- rozvíjanie tvorivosti prostredníctvom vlastnej tvorby textov doplnenými obrázkami,
- rozvíjanie slovnej zásoby v rómskom jazyku a na upevňovanie slovnej zásoby v slovenskom jazyku,
- rozvíjanie znalostí o vetných konštrukciách,
- prekonávanie komunikačných a etnických bariér, a tak prispievať k zvýšeniu mobility žiaka v jeho osobnom živote, v ďalšom štúdiu a napokon aj na trhu práce,
- podporovanie otvorenejšieho prístupu k potrebe a nutnosti udržiavať, rozvíjať, zveľaďovať a učiť sa rómsky jazyk so zámerom budovania a uchovania rómskej identity,
- rešpektovanie viacjazyčného prostredia.

PRACOVNÁ VEĽ

2. Ako „čítať“ vzdelávacie štandardy?

UKÁŽKA Z KOMPONENTU VECNÁ RECEPCIA

Tabuľka 1a Ukážka gradácie vzdelávacích cieľov z komponentu *vecná recepcia* v cykloch

Cieľ podoblasti vyučovania RJL:		
Získať základné znalosti o jazykovom systéme a o fungovaní jazyka v komunikácii a uplatniť ich v praktickej komunikácii.		
Gradácia vzdelávacích cieľov (komponent <i>vecná recepcia</i>)		
1. cyklus	2. cyklus	3. cyklus
<ul style="list-style-type: none">• Počúvať a čítať primerané vecné text.,• Identifikovať v texte explicitné informácie a vyvodiť z textu základné implicitné významy.• Klásť otázky zamerané na obsah textu a na porozumenie textu.	<ul style="list-style-type: none">• Aktívne počúvať a čítať primerané vecné (aj odborné) texty.• Identifikovať v texte explicitné informácie, vyvodiť základné a prehlbujúce implicitné informácie; formulovať a klásť otázky na porozumenie textu.• Formulovať a klásť otázky zamerané na explicitný a implicitný význam textov.	<ul style="list-style-type: none">• Čítať a počúvať rôzne druhy vecného (najmä odborného) textu, rozumieť mu, zhrnúť a vyhodnotiť získané informácie, využiť informácie pri vzdelávaní a v iných komunikačných oblastiach.

Tabuľka 1b Ukážka gradácie výkonových štandardov zodpovedajúcich cieľom z komponentu *vecná recepcia*

<p>Cieľ podoblasti vyučovania RJL:</p> <p>Získať základné znalosti o jazykovom systéme a o fungovaní jazyka v komunikácii a uplatniť ich v praktickej komunikácii.</p>		
<p>Gradácia výkonových štandardov (komponent <i>vecná recepcia</i>)</p>		
<p>1. cyklus</p>	<p>2. cyklus</p>	<p>3. cyklus</p>
<ul style="list-style-type: none"> - rozoznať slová a vety v počúvanom texte, - porozumieť explicitným významom a vyvodiť základné implicitne významy z počúvaného vecného textu, dokáže získané informácie stručne zhrnúť, - rozoznať slová a vety v čítanom texte, - porozumieť explicitným významom čítaného vecného textu, - nájsť v texte kľúčové slová a jednoduchým spôsobom ich zaznamenať, - vyvodiť pomocou ústnych a jednoduchých písomných otázok. 	<ul style="list-style-type: none"> - aktívne počúvať rôzne typy vecných textov, rozumie ich explicitným významom, - vyvodiť pomocou otázok implicitné významy z počúvaného vecného textu, - samostatne čítať primerané vecné texty, porozumieť ich explicitným významom, - vyvodiť pomocou otázok implicitné významy z čítaného vecného textu. 	<ul style="list-style-type: none"> - porozumieť súvislým aj nesúvislým textom, ako aj multimodálnym textom (kombinácia jazyka, statického obrazu, dynamického obrazu, zvuku, pohybu) na úrovni explicitných a implicitných významov, - počúvať a čítať texty s konkrétnym zámerom a analyzovať ich, využívať pri tom aj voľne dostupné otvorené zdroje.

Tabuľka 1c Ukážka gradácie obsahových štandardov zodpovedajúcich výkonovým štandardom z komponentu *vecná recepcia* (na príklade tematického celku *komunikačné prostriedky a pravidlá*)

Cieľ podoblasti vyučovania RJL:		
Získať základné znalosti o jazykovom systéme a o fungovaní jazyka v komunikácii a uplatniť ich v praktickej komunikácii.		
Gradácia obsahových štandardov (tematický celok <i>komunikačné prostriedky a pravidlá</i>)		
1. cyklus	2. cyklus	3. cyklus
<ul style="list-style-type: none"> - pozorovanie písaného a hovorového textu a používanie interpunkčných znamienok v písanom texte, - úvod do poznávania slovných druhov: prvotná predstava o význame a využití slovných druhov v texte, - pojem časovanie a tvary slovesa v jednoduchých osobách, rozlišovanie tvarov slovesa v texte, - rozlišovanie všeobecných a vlastných podstatných mien, - vyvodzovanie významov slov z textu: neznáme slová, viacvýznamové slová, expresívne významy, frazeologické prirovnania, zdobneniny, a iné jednoduché frazémy, - pozorovanie lexikálnych vzťahov v texte (slová s podobným a opačným významom, - pozorovanie slovotvorne súvisiacich slov v texte, rozhovor o ich významovom vzťahu. 	<ul style="list-style-type: none"> - rozoznávanie prostriedkov nadväzovania viet v rómskom texte, - úloha súvetnej stavby pri porozumení textu (základné typy jednoduchého súvetia v podobe vetných modelov, bez použitia terminológie), - základné poznávanie významu a funkcie jednotlivých slovných druhov v texte, - pojem skloňovanie a pádové otázky, - rozlišovanie tvarov podstatných mien, prídavných mien a zámen v texte, rozlišovanie slovesného tvaru v texte, - vyvodzovanie významov nových, alebo neznámych slov textu: abstraktné slová (názvy vlastností a názvy dejov) odborne slová. viacvýznamové slová, ustálené slovné spojenia s priamym významom, ustálené slovné spojenia s obrazovým významom (príslovia, porekadlá, pranostiky a iné primerané frazémy). 	<ul style="list-style-type: none"> - porozumenie funkciám, významu a stavbe jazyka(jazykové roviny a oblasti jazyka), - individuálny vzťah žiaka k jazykom, porozumenie problematike viacjazyčnosti na území a mimo územia štátu, - využitie znalosti jazykových prostriedkov pri porozumení textu, - syntaktické prostriedky: jednoduché a zložené súvetia ako prostriedky rozvíjania témy a vyjadrovania logických vzťahov v texte, - lexikálne prostriedky: analyzovanie slovnej zásoby v texte z hľadiska komunikačného zámeru, slohového postupu a témy textu, spôsoby obohacovania slovnej zásoby rómčiny (nové slová v jazyku – preberanie, tvorenie, ustálené slovné spojenia, prenášanie významu) pragmaticky príznakové slová (odborné termíny, expresívne slová, nespisovné slová)

		porozumenie bežným a kultúrnym frazémam.
--	--	--

UKÁŽKA Z KOMPONENTU PÍSANÁ PRODUKCIA

Tabuľka 2a Ukážka gradácie vzdelávacích cieľov z komponentu *písaná produkcia* v cykloch

Cieľ podoblasti vyučovania RJL:		
Získať vzťah k čítaniu a k písaniu textov, stať sa samostatným a aktívnym čitateľom a pisateľom.		
Gradácia vzdelávacích cieľov (komponent <i>písaná produkcia</i>)		
1. cyklus	2. cyklus	3. cyklus
<ul style="list-style-type: none"> • osvojiť si základné pravidlá rómskeho pravopisu, • písať čitateľným rukopisom a uplatniť pri písaní rómsky pravopis, • vytvoriť primeraný písaný a obrazovo – písaný text. 	<ul style="list-style-type: none"> • uplatniť pri písaní textov vybrané pravidla rómskeho pravopisu, • vytvoriť písaný a obrazovo – písaný rómsky text na vyjadrenie rôznych komunikačných zámerov. 	<ul style="list-style-type: none"> • uplatňovať stratégie tvorby písaného textu, regulovať vlastný proces písania, uplatniť znalosti rómskeho pravopisu.

Tabuľka 2b Ukážka gradácie výkonových štandardov zodpovedajúcich cieľom z komponentu *písaná produkcia*

Cieľ podoblasti vyučovania RJL:		
Získať vzťah k čítaniu a k písaniu textov, stať sa samostatným a aktívnym čitateľom a pisateľom.		
Gradácia výkonových štandardov (komponent <i>písaná produkcia</i>)		
1. cyklus	2. cyklus	3. cyklus
<ul style="list-style-type: none"> - pomenovať rozdiely slovenskej a rómskej abecedy, - tvoriť súvislý písaný text a tvoriť obrazovo –písaný text po obsahovej stránke, - písomne sformulovať jednoduchú informáciu a vyjadriť v nej základné fakty (kto, čo, kde kedy), - použiť pri tvorení textu primeranú slovnú zásobu a druhy viet podľa komunikačného zámeru, - primerane uplatniť v písanom prejave rómsky pravopis. 	<ul style="list-style-type: none"> - tvoriť primeraný súvislý písaný alebo obrazovo-písaný text na zadanú tému, - k svojmu komunikačnému/autorskému zámeru zvoliť vhodný druh textu a zohľadňovať pri tvorbe písaného textu základné znaky zvoleného žánru a slohového postupu, - primerane uplatniť v písanom prejave pravidlá rómskeho pravopisu, - použiť pri tvorení písaného textu primerané znalosti slovnej zásoby, lexikálnych vzťahov a vetných štruktúr. 	<ul style="list-style-type: none"> - vytvoriť obsahovo a formálne súdržné písané texty s rôznym komunikačným zámerom a s uplatnením jednotlivých slohových postupov, - rozlíšiť rôzne druhy a žánre textov a ich funkcie pri komunikácii písaním, - zdôvodniť voľbu druhu textu pre naplnenie svojho komunikačného/autorského zámeru v písanej produkcii, - tvoriť písané texty ako prostriedok sebaujadia a ako prejav nadobudnutého poznania v zadanej téme, - využiť pri príprave písaného alebo obrazovo – písaného textu vhodnú slovnú zásobu, lexikálne vzťahy a vetné štruktúry podľa komunikačného zámeru, slohového postupu a použitého žánru textu, - využiť pravopisné pravidlá a princípy v písanom prejave.

Tabuľka 2c Ukážka gradácie obsahových štandardov zodpovedajúcich výkonovým štandardom z komponentu *písaná produkcia* (na príklade tematického celku *osvojovanie a uplatňovanie pravopisu*)

Cieľ podoblasti vyučovania RJL:		
Získať vzťah k čítaniu a k písaniu textov, stať sa samostatným a aktívnym čitateľom a pisateľom.		
Gradácia obsahových štandardov (tematický celok žánre písaného textu)		
1. cyklus	2. cyklus	3. cyklus
<ul style="list-style-type: none"> - <i>fonematický pravopis</i>: delenie hlások na samohlásky a spoluhlásky (tvrdé a mäkké) ako východisko uplatňovania fonematického pravopisu, pravopis i po mäkkých spoluhláskach d', t, ň, l, nepísanie y po tvrdých spoluhláskach, ale len výslovnosť tvrdého y po tvrdých spoluhláskach d, t, n, l, slabičný pravopis [d'i, t'i, ňi, l'i, d'e, t'e, ňe, l'e], dvojitkové písmená (ch, dz, dž), aspiráty [čh, kh, th, ph], - <i>sémantický pravopis</i>: písanie veľkého písmena na začiatku vety, rozlišovanie pravopisu všeobecných a vlastných podstatných mien, rozlišovanie rodu podľa členov o (mužský rod), e (ženský rod) – sg.; pravidlo určovania člena o pri oboch rodoch – pl., - <i>etymologický pravopis</i>: písanie pôvodných a prevzatých slov, - <i>morfematický pravopis</i>: jednotné písanie morféme (na rozdiel od zmien vo výslovnosti) 	<ul style="list-style-type: none"> - <i>fonematický pravopis</i>: automatizácia získaných pravopisných zručností, - <i>etymologický pravopis</i>: automatizácia získaných pravopisných zručností; nácvik pravopisu prevzatých a domácich slov, - <i>sémantický pravopis</i>: automatizácia získaných pravopisných zručností, - <i>morfematický pravopis</i>: uplatňovania morfematického pravopisu pri spodobovaní; skloňovanie podstatných a prídavných mien ako východisko uplatňovania morfematického pravopisu pri pravopise pádových koncoviek; morfematický pravopis ďalších slovesných tvarov a slovotvorných prípon, - <i>gramatický pravopis</i>: rozlišovanie nominatívu jednotného a množného čísla pri prídavných a podstatných menách, určovanie rodu a slovného druhu; aplikovanie vedomostí o písaní samohlások 	<ul style="list-style-type: none"> - automatizácia získaných pravopisných zručností pri jednotlivých pravopisných princípoch, - <i>morfematický pravopis</i>: upevňovanie skloňovania podstatných a prídavných mien ako východisko uplatňovania morfematického pravopisu pri pravopise pádových koncoviek; nacvičovanie pravopisu pádovej koncovky pri ďalších ohybných slovných druhoch (zámená, číslovky) a nácvik pravopisu ďalších slovotvorných prípon, - <i>gramatický pravopis</i>: nacvičovanie rozlišovania nominatívu jednotného a množného čísla podstatných mien, nacvičovanie pravopisu čísloviek; nacvičovanie písania spoluhlások d', l, ň, t' pred samohláskami i alebo e pred koncovkami ženského rodu, v pluráli pôvodných ženských podstatných mien bez koncovky, pred zdrobňovacou príponou ženského rodu -ori, -ica, pred

<p>paralelných znelých a neznelých spoluhlások, gad [gat] – gada),</p> <p>- <i>interpunkčný pravopis</i>: interpunkčné znamienka; použitie spojovníka pri delení slov na konci riadka.</p>	<p>a spoluhlások d', ľ, ň, ť, aplikovanie vedomostí o písaní záporovej častice na pri slovesách,</p> <p>- <i>interpunkčný pravopis</i>: uplatňovanie pravidiel interpunkčného pravopisu.</p>	<p>- príponami -ipen/iben, -pen/ben pri odvodených podstatných menách, v minulom čase, pred sufixom -ar a pri odvodzovaní slovies,</p> <p>- <i>etymologický pravopis</i>: nacvičovanie pravopisu pri udomácnených slovách prevzatých z cudzích jazykov alebo internacionálnych odborných termínoch,</p> <p>- <i>sémantický pravopis</i>: nacvičovanie pravopisu pri zložitejších zemepisných názvoch, názvoch štátov, inštitúcií,</p> <p>- <i>interpunkčný pravopis</i>: precvičovanie interpunkčného pravopisu, písanie interpunkčných znamienok (bodka, otáznik, výkričník, úvodzovky, čiarka)..</p>
--	---	--

PRAC

3. Ako pracovať so vzdelávacími štandardmi pri tvorbe učebných osnov?

UKÁŽKA 1

1. **Tretí cyklus, vecná recepcia.**

2. **Výkonový štandard:**

Počúvať a čítať texty s konkrétnym zámerom a analyzovať ich, využívať pri tom aj voľne dostupné otvorené zdroje.

3. **Zdôvodnenie výkonového štandardu:**

Táto spôsobilosť žiaka sa buduje od 1. vzdelávacieho cyklu a nadväzuje na výkonový štandard, pri ktorom žiak primárne rozoznáva slová a vety v počúvanom a v čítanom texte. Následne nadväzuje na výkonový štandard v 2. vzdelávacom cykle aktívne počúvanie rôznych typov vecných textov, samostatné čítanie primeraných vecných textov a porozumenie ich explicitným významom. V druhom a v treťom vzdelávacom cykle žiaci prostredníctvom rôznych príbehov, textov a rozprávok spoznávajú rómčinu, rôzne jazykové variety rómčiny a tým získavajú základné informácie o histórii Rómov, rómskej kultúre a tradíciách. Rozvíjaním a upevňovaním týchto spôsobilostí si žiaci významne budujú svoju gramotnosť, sociálne a kultúrne schopnosti, ktoré sú dôležité pri prekonávaní jazykovej bariéry, upevňovaní identity a vytváraní pozitívnej klímy v triede a škole.

4. **Vzťah s ďalšími štandardmi:**

Výrazné prepojenie štandardu je s výkonovým štandardom vecnej recepcie *získať, spracovať a selektovať informácie z rôznych komunikačných zdrojov (tlačených, audiovizuálnych, digitálnych) veku primerane*. Dôraz sa kladie na postupné využívanie čoraz širšieho spektra mimoučebnicových textov a multimediálnych komunikátorov so zámerom vyhľadávať, triediť, selektovať a kriticky hodnotiť informácie a informačné zdroje. S tým súvisí rozvoj argumentačných schopností a zručností žiakov riešiť problémy a zároveň aj možnosť porovnávania štandardizovaného rómskeho jazyka a jeho dialektov.

5. **Úrovne výkonového štandardu:**

Výkonový štandard *počúvať a čítať texty s konkrétnym zámerom a analyzovať ich, využívať pri tom aj voľne dostupné otvorené zdroje* možno počas tretieho cyklu postupne dosahovať prostredníctvom týchto úrovní:

- tvoriť otázky k počúvanému a k čítanému textu s konkrétnym zámerom,
- aktívne počúvanie a čítanie rómskych textov aj audionahrávok,

- spracovanie a triedenie informácií z rôznych informačných zdrojov,
- samostatne sa orientovať vo fyzických a elektronických knižniciach.

6. Výber častí obsahového štandardu:

Postup pri výbere častí obsahového štandardu ukážeme na príklade úrovne výkonového štandardu: *Tvoriť otázky k počúvanému a k čítanému textu s konkrétnym zámerom.*

Časti obsahového štandardu vyberáme zo štyroch tematických celkov komponentu vecná recepcia: *porozumenie textu, spracovanie a využitie získaných informácií, metakognitívne procesy pri recepcii literárneho textu, vlastnosti textu, komunikačné prostriedky a pravidlá, význam jazyka* (pozri Tabuľka 1).

Z tematického celku **porozumenie textu, spracovanie a využitie získaných informácií** ide o porozumenie a *aktívne počúvanie rómskych textov aj audionahrávok*. Učiteľ sa snaží riadiť a vyvodzovať implicitné významy z textu, ktoré prehlbujú základné porozumenie textu, objasňuje súvislosti a využíva predchádzajúce znalosti žiakov na dosiahnutie logicky prijateľných záverov z textov.

Z tematického celku **metakognitívne procesy pri recepcii literárneho textu** sa orientujeme na činnosti *vlastný vyber a vyhľadávanie textov na čítanie, alebo počúvanie v závislosti od cieľov čitateľa/poslucháča, vyhodnocovanie cieľov, reflexia a komunikovanie výsledkov čítania alebo počúvania, čítanie vybraných textov z periodiká, napr. Romano džaniben (mimoučebnicový zdroj), aktívne a samostatné využívanie fyzických a elektronických knižníc, orientácia v knižných katalógoch*. Žiaci si sami vyhľadávajú texty na čítanie a počúvanie podľa inštrukcií učiteľa, porovnávajú rôzne texty podľa formy a obsahu a následne sa snažia určovať odlišnosti za pomoci učiteľa.

Z tematického celku **vlastnosti textu** sa orientujeme na činnosti, ktoré využívame pri porozumení textu *rozlišovanie textov podľa komunikačného zámeru, informovať, objasniť, argumentovať, presvedčiť, zaujať, emocionálne pôsobiť a porovnávanie rôznych textov, podľa formy a obsahu, následne ich určovanie odlišností*.

Z tematického celku **komunikačné prostriedky a pravidlá, význam jazyka** dôraz kladieme na využitie jazykových prostriedkov pri porozumení textu, orientujeme sa na činnosti *lexikálne prostriedky: analyzovanie slovnej zásoby v texte z hľadiska komunikačného zámeru, slohového postupu a témy textu, spôsoby obohacovania slovnej zásoby rómčiny (nové slová v jazyku, neologizmy – preberanie, tvorenie, ustálené slovné spojenia, prenášanie významu), pragmaticky príznakové slová (odborné termíny, expresívne slová, nespisovné slová) porozumenie bežným a kultúrnym frazémam.*

Výber častí obsahového štandardu, ktorý slúži na dosahovanie danej úrovne výkonového štandardu, zhrňa nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 1 Obsahový štandard na rozvíjanie spôsobilosti *Tvoríť otázky k počúvanému a k čítanému textu s konkrétnym zámerom.*

Tematický celok	Výber obsahového štandardu v tematickom celku
porozumenie textu, spracovanie a využitie získaných informácií	<ul style="list-style-type: none"> - aktívne počúvanie rómskych textov aj audionahrávok, - získavanie, spracovanie a triedenie informácií z rôznych informačných zdrojov;
metakognitívne procesy pri recepcii literárneho textu	<ul style="list-style-type: none"> - vlastný vyber a vyhľadávanie textov na čítanie alebo počúvanie v závislosti od cieľov čitateľa/poslucháča, vyhodnocovanie cieľov, reflexia a komunikovanie výsledkov čítania alebo počúvanie, - čítanie vybraných textov z periodiká, napr. Romano džaniben (mimoučebnicový zdroj), - aktívne a samostatné využívanie fyzických a elektronických knižníc, orientácia v knižných katalógoch;
vlastností textu	<ul style="list-style-type: none"> - rozlišovanie textov podľa komunikačného zámeru, informovať, objasniť, argumentovať, presvedčiť, zaujať, emocionálne pôsobiť, - porovnávanie rôznych textov, podľa formy a obsahu, následne ich určovanie odlišnosti;
komunikačné prostriedky a pravidlá, význam jazyka	<ul style="list-style-type: none"> - lexikálne prostriedky: analyzovanie slovnej zásoby v texte z hľadiska komunikačného zámeru, slohového postupu a témy textu, spôsoby obohacovania slovnej zásoby rómčiny (nové slová v jazyku – preberanie, tvorenie, ustálené slovné spojenia, prenášanie významu), pragmaticky príznakové slová

	(odborné termíny, expresívne slová, nespisovné slová) porozumenie bežným a kultúrnym frazémam;
--	---

UKÁŽKA 2

1. Prvý cyklus, písaná produkcia.

2. Výkonový štandard:

Primerane uplatniť v písanom prejave rómsky pravopis.

3. Zdôvodnenie výkonového štandardu:

Hlavným cieľom 1. cyklu je vytváranie základov čitateľskej a pisateľskej gramotnosti. Zámerom je pomocou všetkých dostupných prostriedkov utvárať čitateľské a pisateľské návyky žiaka a formovať ho ako čitateľa a pisateľa. Jazykový systém vychádza zo štandardizovanej rómčiny z roku 2008, ktorou komunikuje väčšina rómskeho obyvateľstva na Slovensku. Výkonový štandard *primerane uplatniť v písanom prejave rómsky pravopis*, súvisí hlavne s osvojením si základných pravidiel pravopisu v rómskom jazyku, zručností, návykov a ich využitie v správnom spisovnom prejave. Žiak si osvojuje elementárne poznatky o hláskovej, tvarovej a vetnej stavbe jazyka, význame a stavbe slov, osvojuje si štandardizovaný pravopis severocentrálnej rómčiny.

4. Vzťah s ďalšími štandardmi:

Výkonový štandard *primerane uplatniť v písanom prejave rómsky pravopis*, súvisí so štandardom *pomenovať rozdiely rómskej a slovenskej abecedy*. Primárnym cieľom rómčiny ako materinského jazyka v prvom vzdelávacom cykle je rozvíjať a upevňovať komunikačné zručnosti zo slovenčiny. Napomáha školskej úspešnosti, odstráneniu jazykovej bariéry žiakov z rómskych komunít a prispieva k dobrej sociálnej klíme medzi žiakmi v triede a škole.

5. Úrovne výkonového štandardu:

Výkonový štandard *primerane uplatniť v písanom prejave rómsky pravopis* možno počas cyklu prvého stupne dosahovať prostredníctvom týchto úrovní:

- osvojiť si štandardnú normu rómskeho pravopisu, zručnosti a návyky písomného prejavu,
- napísať slova, krátke vety, primerane texty a pri písaní uplatňovať gramatickú normu,
- napísať veku primerane texty a pri písaní uplatňovať základné gramatické javy.

6. Výber častí obsahového štandardu:

Postup pri výbere častí obsahového štandardu ukážeme na príklade úrovne výkonového štandardu *osvojiť si štandardnú normu rómskeho pravopisu, zručnosti a návyky písomného prejavu*.

Časti obsahového štandardu vyberáme zo štyroch tematických celkov komponentu písaná produkcia: *elementárne písanie, proces tvorenia textu, žánre písaného textu, osvojovanie a uplatňovanie pravopisu* (pozri Tabuľka 2).

Z tematického celku **elementárne písanie** volíme viac obsahov. Žiak dokáže písať tlačené a písané písmena, spájať hlásky, slabikovať, spájať slová do viet, pripraviť jednoduchý písaný text za pomoci učiteľa, pričom uplatňuje v písomnom prejave rómsky pravopis. Je dôležité upevniť u žiakov učivo o aspirovaných hláskach a ich význame, nakoľko sú významovotvorné a ich uplatnenie v pravopise a výslovnosti je nesmierne dôležité. Zároveň si osvojujú štandardnú normu rómskeho pravopisu.

Z tematického celku **proces tvorenia textu** sa orientujeme na činnosti *výber témy písaného textu pomocou učiteľa, alebo samostatne, výber vhodných slov, slovných spojení a vetných celkov podľa komunikačného/autorského zámeru, vytvorenie jednoduchej a zrozumiteľnej správy v digitálnom prostredí*.

Z tematického celku **žánre písaného textu** *jednoduché písomné rozprávanie (písomné vyjadrenie prežitej udalosti, zážitku, vymyslený príbeh), tvorenie jednoduchého opisného textu (konkrétny predmet, alebo blízka osoba)*.

Z tematického celku **osvojovanie a uplatňovanie pravopisu** si osvojujeme činnosti písaného prejavu, získavanie pravopisných zručností, žiak porozumie funkciám, významu a stavbe jazyka. V rámci tematického celku sa zameriavame na pravopis *delenie hlások na samohlásky a spoluhlásky, písanie aspirátov, písanie veľkého písmena na začiatku vety, rozlišovanie pravopisu všeobecných a vlastných podstatných mien, rozlišovanie rodu podľa členov, písanie pôvodných a prevzatých slov, interpunkčné znamienka, použitie spojovníka pri delení slov na konci riadka*.

Výber častí obsahového štandardu, ktorý slúži na dosahovanie danej úrovne výkonového štandardu, systemizuje nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 2 Obsahový štandard na rozvíjanie spôsobilosti *osvojiť si štandardnú normu rómskeho pravopisu, zručnosti a návyky písomného prejavu.*

Tematický celok	Výber obsahového štandardu v tematickom celku
Elementárne písanie	<ul style="list-style-type: none"> - precvičovanie prípravných (predpisateľských) cvikov, percepčno – motorické zručnosti pri písaní, - spájanie písmen do slov, - písanie veľkých a malých písmen rómskej a slovenskej abecedy, - písanie slov, odpis písaného textu, prepis tlačeneho textu, písanie podľa diktovania, - písomné vyjadrovanie vlastných myšlienok,
Proces tvorenia textu	<ul style="list-style-type: none"> - výber témy písaného textu pomocou učiteľa, alebo samostatne, - výber vhodných slov, slovných spojení a vetných celkov podľa komunikačného/autorského zámeru, - vytvorenie jednoduchej a zrozumiteľnej správy v digitálnom prostredí;
Žánre písaného textu	<ul style="list-style-type: none"> - jednoduché písomné rozprávanie (písomné vyjadrenie prežitej udalosti, zážitku, vymyslený príbeh), - tvorenie jednoduchého opisného textu (konkrétny predmet alebo blízka osoba);
Osvojovanie a uplatňovanie pravopisu	<ul style="list-style-type: none"> - <i>fonemický pravopis</i>: delenie hlások na samohlásky a spoluhlásky (tvrdé a mäkké) ako východisko uplatňovania fonemického pravopisu, pravopis i po mäkkých spoluhláskach d', t', ň, l, nepísanie y po tvrdých spoluhláskach, ale len výslovnosť tvrdého y po tvrdých spoluhláskach d, t, n, l, slabičný pravopis [d'i, t'i, ňi, l'i, d'e, t'e, ňe, l'e], dvojzložkové písmená (ch, dz, dž), aspiráty [čh, kh, th, ph], - <i>sémantický pravopis</i>: písanie veľkého písmena na začiatku vety, rozlišovanie pravopisu všeobecných a vlastných podstatných mien, rozlišovanie rodu podľa

	<p>členov o (mužský rod), e (ženský rod) – sg.; pravidlo určovania člena o pri oboch rodoch – pl.,</p> <ul style="list-style-type: none">- <i>etymologický pravopis</i>: písanie pôvodných a prevzatých slov,- <i>morfematický pravopis</i>: jednotné písanie morféme (na rozdiel od zmien vo výslovnosti paralelných znělých a neznelých spoluhlások, gad [gat] – gada),- <i>interpunkčný pravopis</i>: interpunkčné znamienka; použitie spojovníka pri delení slov na konci riadka.
--	--

PRACOVNÁ VERZIA

4. Ako dosahovať výkonové štandardy resp. ciele vzdelávacej oblasti priamo vo vyučovaní – praktické ukážky

V tejto kapitole uvádzame konkrétnu ukážku vyučovacej jednotky, ktorá sa môže/musí skladať z viacerých, minimálne troch na seba nadväzujúcich vyučovacích hodín. Ukážka je vypracovaná pre 2 ročník 1 cyklu s návrhom výberu výkonových a obsahových štandardov pre daný ročník.

V použitej ukážke je otvorený priestor pre uplatnenie nových prvkov prístupov vo vzdelávaní. Prostredníctvom ukážky je možné uplatnenie nových prvkov prístupov vo vzdelávacom procese tak, aby ciele cyklu a celej vzdelávacej oblasti boli splnené. Ciele jednotlivých vyučovacích jednotiek, konkrétnych vyučovacích hodín stanovuje pedagóg v závislosti od vekových osobitostí a kognitívnych schopností žiakov. Pri plánovaní vyučovacej jednotky je dôležitý výber vhodných textov, ktoré umožňujú recepciu, porozumenie a tvorbu textov, zároveň aj osvojenie si jazykových prostriedkov prostredníctvom rôznych aktivít žiakov.

Vzhľadom na rôznorodosť žiakov a ich aktivít zameraných na recepciu, produkciu a interakciu odporúčame pracovať s jedným textom na **niekoľkých vyučovacích hodinách**.

Kapitola sa zameriava na vytváranie základov čitateľskej a pisateľskej gramotnosti, súvisí hlavne s osvojením si základných pravidiel pravopisu v rómskom jazyku, zručností, návykov a ich využitie v správnom spisovnom prejave. Jazykový systém vychádza zo štandardizovanej rómčiny z roku 2008, ktorou komunikuje väčšina rómskeho obyvateľstva na Slovensku.

Cieľom uvedených ukážok je priblížiť pedagógom spôsob konkrétnej práce s novým vzdelávacím štandardom. Texty ukážok sa nachádzajú v platnej učebnici Rómsko – slovenská čítanka pre 2.ročník ZŠ ŠPU Bratislava, 2015, str.8,10 a Rómsko –slovenská čítanka pre 2.ročník ZŠ pracovný zošit, ŠPU Bratislava, 2015, str. 4, 5, 6.

UKÁŽKA

Sikhadí taňistra

O cikno Samko hino angluno sikhľuvno. Les hin nevi sikhadí taňistra. Kidle la avri jekhetane la daha. Jon phirenas pal o sklepi andro foros dži akor, medig na arakhle ajsi taňistra, so pes lenge pačisaľolas. Adi taňistra hiňi bares šukar the bare thaneha andre. Hin la šafka perdal o gende, aver šafka perdal o irki, avrether perdal o dujto tosarutno chaben the peračňikos. Kajča o Samko hino bordeliskero. Ňikana peske na thovel veci pro lačo than. Jov peske dujto tosarutno chaben čhivel kijo irki the o peračňikos hino buterval čučo. Pingala the ceruzki hine čhide avri tel o gende.

„Au, ľilvaris tu sal pharo, sa man phageres. Dža dureder!“ cholisaľolas pes e šukar farebňi ceruzka. „ U kaj me džava dureder? Paš mande hin o makhlo kifľos, imar me som calo melalo, “phendľas pale o ľilvaris.

„ So tumen cholisaľon? Me som adaj jekhbuter kikidlo, imar som pučimen sar e palačinka! Ajses man čačes o Samko na kamela u čhivela man andro khudo. Jojoj, me som olestar pharejileskero!“ jajgatinelas o makhlo kifľos u rozrudňa pes. O apsa leske perenas pro ľilvaris. Andre sikhadí le sikhľuvnen sas jekhto ora o geňiben. E raňi sikhľardí vičindľas avri varesaven sikhľuvnen te genel. Šoroš avľas the pro Samko. No jov čitelas.

„ Samko, u tu pes na pririchtindľal?“ phučľa pes e raňi sikhľardí.

„Te man hin oda ľilvaris varesavo cindo u o ľiteri lačhes na dikhav, “ phukavelas pes o Samko. E raňi sikhľardí napaťavindos bondľarelas le šereha. Sar pes oda šaj ačhiľa?

Zdroj: Rómsko –slovenská čítanka pre 2.ročník ZŠ, ŠPU Bratislava, 2015, str.8

Komunikačná interakcia

Výkonové štandardy

- dokáže viesť jednoduchý dialóg
- počúvať partnera v dialógu, primerane reagovať na jeho repliky
- vyjadriť potreby a pocity jazykovo a sociálne primeraným spôsobom

Obsahové štandardy

- formulovanie jednoduchého zdôvodnenia istého javu alebo vlastného konania
- rozlišovanie melódie viet podľa komunikačného zámeru
- uplatňovanie pravidiel správnej výslovnosti (správna výslovnosť neznelých aspirátov: čh, kh, ph, th)

Na úvod motivačný rozhovor. Deti sedia v kruhu a učiteľka/učiteľ s nimi vedie motivačný rozhovor.

Sar tumen leperen pro peršo d'ives andre sikhadi? Salas/Sas tumen imar cindi sikhadi tañistra? Džanenas so tumen phiravena andre sikhadi tañistra kana phirena andre sikhadi?/ Daranas tumen? Kamenas te avel andre sikhadi?

Ako si spomínate na prvý deň v škole? Mali ste už kúpenú školskú tašku? Vedeli ste čo budete nosiť v školskej taške do školy? Báli ste sa? Chceli ste ísť do školy?

Vecná recepcia

Výkonové štandardy

- rozoznať vety a slova v čítanom texte
- porozumieť explicitným významom čítaného vecného textu
- vyvodiť pomocou ústnych a jednoduchých písomných otázok základné implicitné významy z čítaného vecného textu, získané informácie stručne zhrnúť

Obsahové štandardy

- uplatnenie splyvajúcej výslovnosti, správneho čítania a vyslovovania aspirát, významovej melódie a tempa reči pri hlasnom čítaní
- identifikovanie kľúčových slov v rómskom texte a ich jednoduché zaznamenanie
- identifikácia základnej myšlienky rómskeho textu a jej rozvinutie

Vypracovanie otvorených úloh na prácu s textom, žiaci pracujú samostatne, alebo s pomocou učiteľa.

Phučibena the keribena (Otázky a úlohy)

1. Gen o textos buterval u thov peskero dikhiben pro phučle the vičinde phend'a./Prečítaj text viackrát. Svoju pozornosť zameraj na čítanie opytovacích a zvolacích viet.

(úloha zameraná na jazykové prostriedky)

2. Vaker pal oda, sar dičholas avri le Samkoskeri sikhadī taňistra u save veci andre priravelas./ Opíš, ako vyzerala Samkova aktovka a ktoré veci v nej nosil?
3. Ačhile pes tuke ajse buťa varekana, sar le Samkoske? Vaker tu pal lende tire sikhľuvnenge./ Stalo sa i tebe niekedy to, čo Samkovi? Porozprávaj o tom svojim spolužiakom.
4. Kaj tu hordines paťardo dujto tosarutno chaben u sar tu bajines pal peskere gende?/ V čom nosíš zabalenú desiatu a ako sa staráš o svoje učebnice ty?
5. Achaľar avri e phendī: „ E raňi sikhľadī napaťavindōs bondārelas le šereha.“/Vysvetli vetu: „Pani učiteľka neveriacky krútila hlavou.“

Písaná produkcia

Výkonové štandardy

- primerane uplatniť v písomnom prejave rómsky pravopis
- pomenovať rozdiely slovenskej a rómskej abecedy
- písomne sformulovať jednoduchú informáciu a vyjadriť v nej základné fakty (kto, čo, kde, kedy)

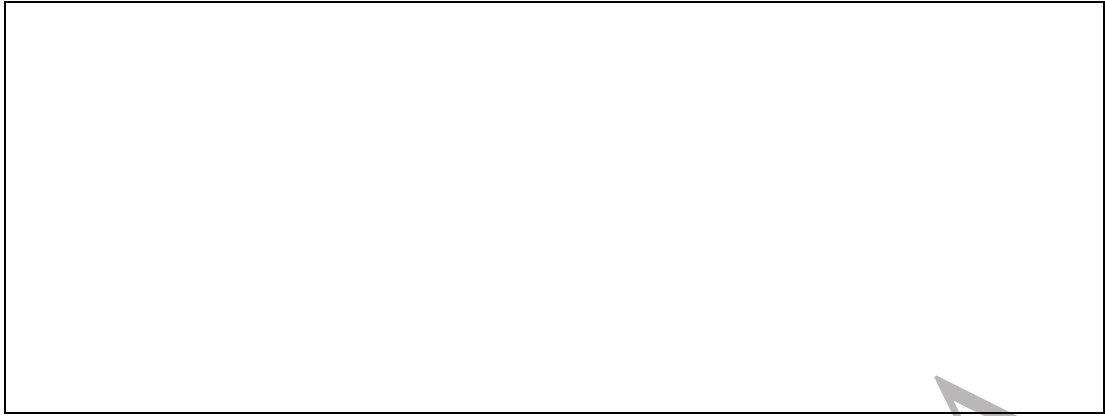
Obsahové štandardy

- výber témy písaného textu pomocou učiteľa, alebo samostatne
- výber vhodných slov, slovných spojení a vetných celkov podľa komunikačného /autorského zámeru
- osvojovanie e uplatňovanie rómskeho pravopisu

Žiaci pracujú samostatne podľa pokynov učiteľky a otázok v pracovnom zošite na základe ukážky textu: Sikhadī taňistra

Zdroj: Rómsko –slovenská čítanka pre 2.ročník ZŠ, pracovný zošit, ŠPU Bratislava, 2015, str. 4, 5, 6

1. Lekhav, so savoro tut hin andro peračňikos./ Napíš, čo všetko máš v peračníku.
2. Čitrar o čitro, so nekradeder chas pro dujto tosarutno chaben./Nakresli obrázok, čo máš najradšej na desiatu.

3. Keci čhona hin andro sikhad'ipnaskero berš? Farbin avri lačo palepheñiben./Kolko mesiacov ma školský rok? Vyfarbi správnu odpoveď.

12

10

24

4. Andro savo čhon kezdinel o sikhad'ipnaskero berš? Farbin avri lačo palepheñiben./V ktorom mesiaci začína školský rok? Vyfarbi správnu odpoveď.

AUGUST

SEPTEMBER

OKTÓBER

5. Sas le Samkus savoro pro than andre sikhad'ipnaskeri tañistra? Kaj peske thovelas o dujto tosarutno chaben? Kaj les sas o pingala? Lekhav o palepheñibena. /Mal Samko poriadok v školskej taške? Kde si dal Samko desiatu? Kde mal perá? Odpovede na otázky napíš.

Zážitková recepcia

Výkonové štandardy

- vyjadriť svoj estetický zážitok z vekovo primeraných literárnych textov na základe ich porozumenia a jednoduchej interpretácie
- vyjadriť pocity z literárneho textu verbálnym aj neverbálnym spôsobom

Obsahové štandardy

- osvojovanie si rómskych riekaniiek a básní

- Rozoznávanie slov a viet v počúvanom, alebo čítanom texte a uvedomenie si, že na seba nadväzujú, tvoria celok, text
- vyjadrovanie postoja k prečítanému alebo počutému rómskemu textu.

Zdroj: Zdroj: Rómsko –slovenská čítanka pre 2.ročník ZŠ, ŠPU Bratislava, 2015, str. 10

Lačhe god'a perdal o sikhľuvne

Elšiňi god'i: Sar te phirel andre sikhad'i?

Andre sikhad'i kampil te phirel avka, hoj hin amen čanga thode telune agoreha pro drom. Šoha na hazdas soduj čanga jekhvara. U, bizo na džas visara, bo šaj dodžas pale khere.

Dujto god'i: Varesave veci našti bisteras khere?

Nekgoreder hin, te o sikhľuvno bisterel khere o dujto tosarutno chaben. Palis hino pro sikhľariben prebokhaľardo u našti mištes barol, bo o lavutara leske bašaven andro per. Aľe varesave veci šaj bisterel khere. Nič pes na ačhela, te phenas, khere bisterla e džid'i žirafa vaj le sapes la otravaha.

Trito god'i: Sar te lekhavel andre irka?

Andre irka starinas pen te lekhavel mindig ča le vasteha. O pingalos na ľikeras andro danda, bo šaj les ľiginas u šaj chudas kora gojakero labard'ipen.

Štarto god'i: Sar te dochudel žuže jekhte?

Žuže jekhte šaj dochudas, te len amenge e raňi sikhľard'i lekhavela andro školačiko ľil. Vašoda kampil te arakhel ajsa sikhľard'a, savi džanel te lekhavel ča o jekhte. Kaj the te bešelas pro agor lumake.

(Krista Bendová)

Vypracovanie otvorených úloh na prácu s textom, žiaci pracujú samostatne, alebo s pomocou učiteľa.

Phučibena the keribena (Otázky a úlohy)

1. Gen e giľutňi buterval, Peskeru dikhiben thov pro sane the bind'a andre phend'i.
2. Achaľar avri savore goďa, save le čhavage delas e lekhaďi, Phen savi goďi pes tuke nekbuter dičholas?
3. Sar pes vičinel e lekhaďi, savi lekhaďa adi giľutňi? Genelas latar varesavi gend'i?
4. Gen o giľutňa jilestar. Te pes tuke varesavi giľutňi dičhol, sikhľuv la te vakerel šerestar.

Hovorená produkcia

Výkonové štandardy

- pozorne počúvať hovorené prejavy iných a klásť k nim jednoduché otázky
- používať pri tvorení hovoreného textu slovnú zásobu a druhy viet podľa komunikačného zámeru
- uplatniť v hovorenom prejave zrozumiteľnú artikuláciu a spisovnú výslovnosť pri neznelých aspiratoch (čh, kh, ph, th).

Obsahové štandardy

- výber témy hovoreného prejavu s pomocou učiteľa alebo samostatne
- zhromažďovanie kľúčovej slovnej zásoby a kľúčových informácií na rozvíjanie témy,
- rozvíjanie témy podľa komunikačného zámeru: **informácia, rozprávanie, opis**

Vypracovanie otvorených úloh na prácu s textom / Zdroj: Rómsko –slovenská čítanka pre 2.ročník ZŠ, ŠPU Bratislava, 2015, str.8, UKÁŽKA - Sikhad'i taňistra

Vypracovanie otvorených úloh na prácu s textom žiaci pracujú samostatne, alebo s pomocou učiteľa.

Phučibena the keribena (Otázky a úlohy)

1. Rode andro tekstos o lava kaj hin aspiratos u pregen len hlasnes the lačhes sar kampil. Sako jekh lav phen trival. / Vyhľadaj v texte slová s aspirátom a prečítaj ich nahlas a správne. Každé slovo povedz trikrát nahlas.
2. Phen o lava save tumari famelija nachasňarel, naprindžarel u andro tekstos pes leperen. /Povedz slová ktoré tvoja nepoužíva, nepozná a v texte sa spomínajú. Prethov len. /Prelož ich.
3. Rode andro tekstos ko sas jekhbuter kikedlo. E phendí phen peskere lavenca tire sikhľuvnenge./Vyhľadaj v texte vetu kto bol najviac stlačený. Vetu povedz svojim spolužiakom vlastnými slovami.
4. Le peske avri jekhe tire sikhľuvnes u phuč lestar so les hin andre leskero peračnikos./Vyber si jedného spolužiaka a opýtaj sa ho, čo má vo svojom peračníku.
5. Phen amenge so tu hordines andre peskeri sikhadi taňistra. /Porozprávaj nám čo nosíš v aktovke ty.

5. Na čo sa pri vzdelávacej oblasti zamerať pri hodnotení?

Uvedená časť je spoločná pre všetky vyučovacie predmety v rámci podoblasti vzdelávania prvých jazykov vo vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia.

Kľúčové ciele a východiská hodnotenia vo vyučovacom predmete RJJ

Pri hodnotení v predmete rómsky jazyk a literatúra je kľúčové hodnotenie komunikačných spôsobilostí (výkonov, resp. ich úrovní) v oblasti *komunikačnej interakcie, hovorenej a písanej produkcie a vecnej a zážitkovej recepcie*. Medzi základné spôsobilosti, ktoré je potrebné sledovať a hodnotiť, patrí:

- a) spôsobilosť vecne a sociálne primerane komunikovať s inými ľuďmi;
- b) spôsobilosť tvoriť a prezentovať rôzne žánre hovorených textov;
- c) spôsobilosť tvoriť rôzne žánre písaných textov a používať nápomocné stratégie písania;
- d) spôsobilosť porozumieť rôznym žánrom vecných textov a získavať z nich informácie;
- e) spôsobilosť porozumieť rôznym žánrom umeleckých textov a interpretovať ich;
- f) spôsobilosť získavať a overovať informácie z rozličných informačných zdrojov;
- g) spôsobilosť formulovať primerané argumenty a využívať ich v komunikačných činnostiach spojených s aktuálnymi témami;
- h) spôsobilosť uplatňovať získané znalosti o jazykovom systéme v praktickej komunikácii.

Ako sme uviedli v predchádzajúcich kapitolách sprievodcu, vzdelávacie ciele RJJ sa naplňajú rozvíjaním komunikačných spôsobilostí žiaka, ktoré sú obsiahnuté vo [výkonovom](#) štandarde, pričom obsahový štandard má slúžiť dosahovaniu výkonového štandardu. Pri rozvrhnutí výkonových štandardov do ročníkov a pri priradení potrebných častí obsahového štandardu sa možno oprieť o úrovne (adaptácie) výkonového štandardu, ktoré sú spracované v osobitnom metodickom materiáli (pripravujeme metodickú príručku *Sprievodca Hodnotenie žiakov a ich vzdelávacích výsledkov*). Logicky sa potom dosahované komunikačné spôsobilosti (výkony a ich úrovne) stávajú hlavným predmetom hodnotenia žiaka v RJJ na konci ročníka a na konci vzdelávacieho cyklu.

Například **pri stanovovaní ročníkových cieľov v hodnotení žiaka** v 1. cykle v komponente *vecná recepcia* môžeme vychádzať z nasledujúcej adaptácie výkonového štandardu *Vyvodit základné implicitné informácie z počúvaného a z čítaného textu*:

1. ročník
 - vyvodit významy neznámych slov z počúvaného textu;
 - predpovedať obsah textu pomocou obrazového materiálu;
2. ročník
 - vyvodit súvislosti medzi informáciami v počúvanom texte;
 - vyvodit významy neznámych slov z čítaného textu;
 - predpovedať obsah textu podľa nadpisu;
3. ročník
 - vyvodit súvislosti medzi informáciami v čítanom texte;
 - klásť otázky k informáciám vyvedeným z počúvaného a z čítaného textu;
 - orientovať sa v členení textu na úvod, jadro, záver a na odseky.

Zmeny v hodnotení vo vyučovacom predmete RJL

Posilnenie komunikačného, činnostného a zážitkového charakteru vyučovania sa premieta do potreby upraviť to, na čo sa pri hodnotení kladie dôraz.

Hlavné zmeny sa týkajú:

- vyváženía pomeru hodnotenia v jednotlivých oblastiach vyučovacieho predmetu,
- posunu od hodnotenia izolovaných vedomostí k širším spôsobilostiam,
- zmeny v hodnotení písanej a hovorenej produkcie žiakov,
- zmeny v hodnotení porozumenia vecných a umeleckých textov,
- širšieho využívania sebahodnotiacich procesov žiaka,
- posilnenia diferencovaného hodnotenia žiakov.

Vyváženie pomeru hodnotenia v jednotlivých oblastiach

Doterajším problémom hodnotenia v RJL je nepomer vo váhe hodnotenia výkonov v rozličných oblastiach. Zatiaľ čo na niektoré oblasti (napr. na oblasť pravopisu) sa kladie veľká váha, iné oblasti (napr. lexikálne znalosti žiaka, šírka slovnej zásoby, schopnosť plynulo narábať

so vzťahmi medzi slovami pre interakciu, recepciu či produkciu) sa do hodnotenia premietajú len minimálne.

Posun od hodnotenia izolovaných vedomostí k širším spôsobilostiam

V súčasnosti sa hodnotenie zameriava najmä na sledovanie čiastkových jazykových alebo literárnych vedomostí žiaka bez súvislosti s ich využitím pri porozumení a pri tvorení textu. Napríklad, pri delení hlások podľa rôznych kritérií sa hodnotenie zameriava na ich výpočet, pri klasifikácii prídavných mien sa hodnotí mechanické delenie na akostné, vzťahové a privlastňovacie. Procesy a činnosti spojené s porozumením a s tvorením textu sa buď nehodnotia, alebo sa hodnotia zriedkavejšie ako čiastkové vedomosti. Platí to aj pre hodnotenie porozumenia umeleckého textu, ktoré sa doteraz orientovalo najmä na definovanie literárnovedných pojmov a priradovanie príkladov k nim, či na mechanické rozlišovanie žánrov na základe typických znakov.

Nastavenie jednotlivých komponentov nového vzdelávacieho štandardu RJL akcentuje komunikačnú funkciu jazyka, preto je aj v rámci hodnotenia potrebné presunúť pozornosť z hodnotenia vedomostí o jazykových alebo literárnych pojmoch na hodnotenie kvality komunikačných činností žiaka.

Zmeny v hodnotení produkčných spôsobilostí žiaka

V komponentoch *písaná produkcia* a *hovorená produkcia* sa vyčleňujú tematické celky obsahového štandardu *proces tvorenia textu a príprava a prednes hovoreného prejavu*. Ich cieľom je podchytiť a zdôrazniť procesuálnu stránku tvorby textov. Proces tvorby textov by sa mal premietnuť aj do hodnotenia. V súčasnosti sa hodnotenie zameriava skôr na hodnotenie výsledných textov. Hodnotenie samotného procesu tvorby textov si vyžaduje **individuálny prístup k žiakom**, pomáha im uvedomiť si nedostatky, ale aj silné stránky v tvorení textu. Hodnotenie písanej a hovorenej produkcie žiakov sa často redukuje na formálnu stránku. Obsahová a kompozičná stránka stojí na okraji záujmu, často sa hodnotí len všeobecným komentárom učiteľa, ktorý neposkytuje adresnejšiu pomoc žiakovi. Komplexné hodnotenie písomných a hovorených textov umožňuje žiakovi v budúcnosti lepšie vyjadriť svoj autorský zámer.

Zmeny v hodnotení recepčných spôsobilostí žiaka

Oproti doterajšej praxi je novou výzvou aj *hodnotenie procesov porozumenia vecného a umeleckého textu*, aby sa neredukovalo len na správne odpovede v zatvorených otázkach po vypočutí/prečítaní textu alebo na hodnotenie teoretických vedomostí literárnych pojmov. Ako možné riešenie sa odporúča priebežné hodnotenie vybraných ukazovateľov porozumenia počúvaného a čítaného textu vo vopred určených etapách (napr. hodnotenie pokroku na konci každého mesiaca a pod.). K ukazovateľom porozumenia patrí napríklad to, či žiak vie vyhľadať v texte kľúčové slová alebo doslovné informácie, či vie vyvodiť z textu význam neznámeho slova alebo súvislosti medzi informáciami, či vie urobiť zhrnutie získaných informácií a pod.

Pri porozumení textu je osobitne dôležité uplatňovať pozitívne a motivačné formy hodnotenia. Pokroky v rozvoji čitateľstva totiž nie sú v rámci triedy rovnomerné a hodnotenie by malo rešpektovať individuálne rozdiely medzi žiakmi.

Sebahodnotiace procesy

Vo vzdelávacom štandarde SJL zohráva významnú rolu metakognícia, ktorej rozvíjanie je prítomné vo všetkých vzdelávacích cykloch. Zastúpenie metakognície vytvára podmienky pre sebareflexiu vlastnej rečovej činnosti, sebahodnotenie procesov porozumenia a tvorenia textu, identifikovanie problémov pri riešení praktických úloh spojených s komunikačnými činnosťami a navrhovanie rozvojových cieľov pre seba vzhľadom na analyzovaný súčasný stav výkonu v danej oblasti.

V rámci *sebahodnotenia hovorenej produkcie a komunikačnej interakcie* je vhodné používať audionahrávky a videonahrávky rečovej činnosti žiakov, vďaka ktorým sa môžu k svojim hovoreným prejavom vrátiť aj s časovým odstupom. Pred sebahodnotením musia byť žiakovi známe kritériá alebo kontrolné otázky, pomocou ktorých má svoj prejav hodnotiť.

Pri *sebahodnotení písanej produkcie* sa odporúčajú štruktúrované sebahodnotiace háčky viazané na zamýšľaný autorský zámer žiaka pri tvorbe textu, na proces tvorby textu a vo vyšších cykloch aj na žánrové špecifiká tvorených textov. Osobitným nástrojom sebahodnotenia môže byť opakované čítanie a revidovanie/upravovanie vlastného textu

aj s dlhším časovým odstupom (napr. pomocou premyslenej práce s pisateľským portfóliom; každý text žiaka môže byť príležitosťou na sebahodnotenie a optimalizovanie uplatnenej stratégie pri jeho tvorbe).

Pri *sebahodnotení v rámci recepcie textu* je dôležité zabezpečiť žiakom prístup k predchádzajúcim míľnikom (písomným prácam, pracovným listom, záznamom atď. so splnenými/nespĺnenými úlohami) s cieľom posúdiť vlastný pokrok. Dlhodobejší progres v recepcných spôsobilostiach môže žiak pozorovať pomocou čitateľského portfólia, v rámci zážitkovej recepcie aj pomocou reflexívneho denníka o svojich čitateľských skúsenostiach a zážitkoch.

Diferencované hodnotenie žiakov

Aby bolo hodnotenie efektívne, malo by vychádzať z individuálnych schopností a potrieb žiaka. Nie je možné všetkých žiakov triedy hodnotiť podľa rovnakých kritérií. Diferencované hodnotenie umožňuje identifikovať silné a slabé stránky žiaka. Následne je možné nastaviť ciele tak, aby učebné činnosti žiaka viedli k nadobudnutiu potrebných znalostí a zručností. Kvalitatívna spätná väzba, konkrétne rady a odporúčania, ako nabudúce zlepšiť výkon v danej komunikačnej činnosti, sú cennejšie ako počet bodov alebo známka. Pri diferencovanom hodnotení tak výrazne narastá význam individuálneho progresu žiaka v rozvíjanej spôsobilosti.